

مهاجرت و جابجایی بین‌المللی جمعیت و مسئولیت‌های فردی ما در برابر حفظ و تقویت صلح

مروری بر واکنش‌های مجازی به افزایش جمعیت افغانستانی‌ها در ایران

نویسنده: دکتر ندا کردونی

پژوهشگر اجتماعی، حقوق بین‌الملل و مدرس دانشگاه

ویراستار علمی: گروه پژوهشی آکادمی بیگدلی

آمار نشان می‌دهد که پس از سوریه و اکرابین، افغانستان بیشترین میزان جمعیت بی‌خانمان را در جهان دارا است. [1] در حالی که تخمین زده می‌شود حدود چهار میلیون افغان در فاصله سال‌های ۲۰۲۱-۲۰۲۲ کشورشان را ترک کرده‌اند [2]، در روزهای اخیر آمار و داده‌هایی در خصوص میزان مهاجرت افغانستانی‌ها و افزایش نرخ زاد و ولد آن‌ها در ایران منتشر شده است که منجر به واکنش‌هایی در شبکه‌های اجتماعی و برخی فعالان اجتماعی شده است. این در حالیست که در داده‌های آماری دیگر که در سال ۲۰۲۲ منتشر شده است، جمعیت پناهندگان و پناجویان افغان بیش از ۵ میلیون نفر تخمین زده شده است. همچنین بیان شده است از این میزان ۲۳ درصد را زنان و چهل و هفت درصد کودکان را شامل می‌شوند. بر اساس آمار سازمان ملل متحد تنها در آسیای مرکزی، ایران و پاکستان بیش از ۸ میلیون افغانستانی زندگی می‌کنند که تنها حدود دو میلیون و دویست هزار نفر از آنان به صورت رسمی به عنوان پناهنده شناسایی شده‌اند. [3]

دهه‌ها است مهاجرت، پناهندگی و جابجایی جمعیت در میان مرزهای بین‌المللی به عنوان یکی از اولویت‌های سازمان‌های بین‌المللی در نظر گرفته شده است و ما شاهد قواعد و برنامه‌های بین‌المللی بسیاری در خصوص مدیریت بشردوستانه این پدیده هستیم اما در این میان نقش و مسئولیت بازیگران غیردولتی در حفظ صلح چه در بعد داخلی و چه در بعد بین‌المللی نیز بسیار حائز اهمیت است. این امر به ویژه در منطقه ما که متأثر از بحران‌های انسانی در سوریه، یمن، عراق، افغانستان و قفقاز است، اهمیت مضاعف دارد. این مهم که نقش ما به عنوان یک فرد و فرای دولت‌ها در چنین بحران‌های انسانی چیست؟ و یا ما چگونه به عنوان عضوی از جامعه می‌توانیم از شدت گرفتن، پیچیده‌تر شدن و تبدیل این بحران‌ها به فاجعه جلوگیری کنیم، نیازمند اهتمام و توجه ویژه است. این مسئولیت فردی در حقوق بین‌الملل نیز مورد توجه بوده است. در سال ۱۹۹۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد اعلامیه‌ای را تحت عنوان حقوق و مسئولیت‌های فردی، گروهی و نهادی در جامعه در برابر توسعه و حمایت از حقوق بشر به رسمیت شناخته شده جهانی و آزادی‌های اساسی [4] صادر کرده است. در ماده ۱۶ این اعلامیه به نقش مهم افراد و سازمان‌های غیردولتی در آگاهی‌بخشی عمومی در خصوص حقوق بشر، صلح و مدارا مابین ملت‌ها و گروه‌های مختلف تأکید می‌شود و البته مطابق با اصول و قواعد جهانی حقوق بشر در مواد ۱۷ و ۱۸ بر این نقش فردی محدودیت‌هایی اعمال می‌گردد.

شایسته است به خاطر بسپاریم که قلم زدن در دنیای امروز و نشر عقاید و باورهایمان در فضای مجازی به ما (به عنوان یک فرد) همزمان قدرت سازندگی و مخرب افزون‌تری نسبت به گذشته داده است و از این رو مسئولیت‌های فردی ما را نیز در برابر حفظ و تقویت صلح بیشتر کرده است.

پرسش در خصوص چیستی و چگونگی مسئولیت‌های فردی ما در برابر مهاجرت و اظهار نظرهای صورت گرفته در مورد حضور افغان‌ها در ایران سبب شد که در یک محدوده آماری بسیار کوچک، یعنی حدود دوازده پست در شبکه‌های اجتماعی، به بررسی محتوای این واکنش‌ها بپردازم. در میان این دوازده پست، مطالب ذیل کمابیش مشترک بود:

- این مطلب علیه افغانستانی‌ها نیست. ما خودمان دوستان بسیار خوب افغان داریم.
- آمار مهاجرت به ایران افزایش غیرعادی داشته و میزان زایمان زنان افغان هم بسیار بوده است.
- در اوضاع بد اقتصادی ایران، بسیاری از مشاغل را افغانستانی‌ها در دست گرفته‌اند.
- این میزان مهاجرت و ورود عادی نیست و حتماً یک برنامه با مقاصد سیاسی است.
- درست است که آمار نیمه‌رسمی از حضور ۵ میلیون افغان در ایران خبر می‌دهند اما گفته می‌شود که این آمار ده میلیون نفر است.
- اگر کسی در کامنت‌ها نفرت‌پراکنی کند، کامنت را پاک خواهیم کرد. قرار نیست کسی نفرت‌پراکنی کند.

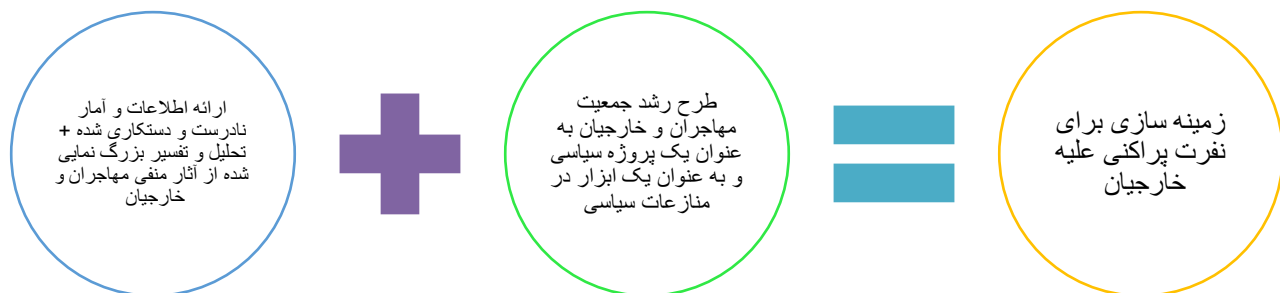
در خصوص چنین واکنش‌هایی در شبکه‌های اجتماعی چند نکته وجود دارد:

- حقیقت‌یابی در چنین اظهار نظراتی بسیار مشکل است و اثبات خیرهای دستکاری شده نیز در چنین مواردی ممکن نیست؛ زیرا اظهار نظرهای کلی با اما و اگر و با جملاتی نظیر این بیان شده: شنیده شده است، یک ماما در کرج گفته است و یا دکتری در یزد بیان کرده است.
- به ظاهر حاوی هیچ سخن نفرت‌زایی نیست؛ از دوستی با افغان‌ها سخن گفته شده و هر گونه نفرت‌پراکنی منع شده است.
- بیشتر این واکنش‌ها با دوری از موضع‌گیری در خصوص پدیده مهاجرت، آن را به یک ابزار سیاسی در اختلافات داخلی تقلیل داده‌اند و در نتیجه از این زاویه به نكوهش و ابراز نگرانی در خصوص افزایش جمعیت افغان‌ها اقدام کرده‌اند. «سال‌هاست افغان‌ها در ایران هستند و ما مشکلی نداشتیم اما الان با برنامه است.» چنین استدلال‌هایی راه را بر طرح و نقد این موضوع که ممکن است این واکنش‌ها ناشی از بیگانه‌هراسی و یا ملی‌گرایی افراطی باشد می‌بیند.

اما مروری بر تجارب سی سال اخیر در جهان و در کشورهای مختلف و به ویژه مناطقی که با اشکالی از منازعات بین‌المللی و داخلی روبه‌رو بودند و یا تحت تاثیر یک بحران انسانی در منطقه خود بودند، نشان می‌دهد که بسیاری از این گونه واکنش‌ها تنها مختص ایران نیست. اگر روزی در قالب برنامه‌های رادیویی در روآندا از رشد جمعیت توتسی‌ها ابراز نگرانی می‌شده است و یا در برنامه‌های رادیویی در بالکان از میزان بالای زایمان در زنان مسلمان به عنوان تهدید یاد می‌شد، امروزه فضای آنلاین چنین فضایی را مهیا کرده است. شاید به همین دلیل است که ارائه داده‌هایی در خصوص افزایش جمعیت خارجی‌ان غیرقانونی، میزان نرخ زاد و ولد در آن‌ها، تهدید اقتصادی و امنیتی بودنشان در شبکه‌های اجتماعی و تاثیر آن در

افزایش جرائم علیه خارجی‌ان و رشد سخنان نفرت‌زا مورد توجه بسیاری از مطالعات سیاسی و اجتماعی بوده است.

در این میان بایستی به خاطر بسپاریم که یک خبر کوتاه، داستان، آمار نادرست و یا دستکاری شده می‌تواند در جهت سخنان نفرت‌زا علیه مهاجران استفاده شده و از فهم و درک ابعاد متفاوت و پیچیده پدیده مهاجرت جلوگیری کند و در نتیجه آن را به یک چالش پیچیده امنیتی که می‌تواند تهدیدی علیه صلح باشد، تبدیل کند.

در حالی که میزان زاد و ولد و ترک سرزمین مادری میان یک گروه قومی یا ملی می‌تواند دلایل متفاوتی داشته باشد، در بسیاری از موارد با ارائه داده‌های قابل تردید از آن تنها به عنوان یک پروژه سیاسی و امنیتی یاد شده است. در نتیجه بیان‌کنندگان و منتشرکنندگان این آمار با تکیه بر نقش روشنگرانه خود برای آگاهی‌بخشی در جامعه از آثار منفی که ممکن است این گونه نظرات به وجود بیاورد، غفلت کرده‌اند و مسئولیت خود را تنها با عنوان این که «ما با خود این قوم یا ملت یا این گروه مذهبی مشکلی نداریم و اصلاً در میان آن‌ها رفقای بسیاری داریم»، انجام شده تلقی کرده‌اند. از این رو توجه به عبارات و تک‌تک واژگان استفاده شده در ارائه نظر، تحلیل و داده به دلیل نقش فزاینده شبکه‌های اجتماعی در گسترش سخنان و جرائم نفرت‌زا مسئولیت هر شهروندی است. عدم فراموشی این مهم که هر یک از ما می‌توانیم ناخواسته و ناآگاهانه با اظهار نظراتمان و یا نشر داده‌های جهت‌دار به شکل‌گیری نفرت و بیگانه‌هراسی دامن بزنیم می‌تواند یک مسئولیت اخلاقی و انسانی مهم در مسیر حفظ صلح باشد.

تردیدی نیست که حضور افزون‌تر مردم افغانستان در ایران نیاز به زیرساخت‌های بسیار و کمک‌ها و حمایت‌های بین‌المللی دارد تا از تبدیل شدن این حضور به یک چالش پیچیده در کشور میزبان جلوگیری کند. همچنین نیاز مبرم وجود دارد که در خصوص چالش‌های فرهنگی و اجتماعی ناشی از این پدیده مطالعات و سیاست‌گذاری دقیقی صورت بگیرد. در این میان یکی از اولویت‌ها می‌تواند فرهنگ‌سازی در خصوص چگونگی استفاده از فضای مجازی باشد؛ به نحوی که هم آزادی بیان مورد تهدید قرار نگیرد و هم از اظهار نظراتی که می‌تواند منجر به سخنان نفرت‌زا در جامعه علیه مهاجران شود، جلوگیری نماید. [5]

[1] Afghanistan Refugee Crisis Explained, 2023, <https://www.unrefugees.org/news/afghanistan-refugee-crisis-explained/>

[2] Protracted Refugee Situations Explained, 2022, <https://www.unrefugees.org/news/protracted-refugee-situations-explained/>

[3] Afghanistan situation, 2022, <https://reporting.unhcr.org/operational/situations/afghanistan-situation>

[4] General Assembly resolution 53/144 , Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms, 1998, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-and-responsibility-individuals-groups-and>

[5] برای درک کامل‌تر از همه‌گیری چنین روندهایی در بسیاری از جوامع مهاجرپذیر نگاهی به داده‌ها و اطلاعات ذیل می‌تواند مفید باشد:

در میانمار ملی‌گراهای بودایی و رهبران نظامی در حالی که جمعیت روهینگایی‌ها کمتر از دو درصد جمعیت میانمار است، مدام بیان می‌کنند که به زودی روهینگایی با نرخ تولد بالا «اکثریت بودگی» را از بودایی‌ها می‌گیرند.

[منبع](#)

در سریلانکا با شایعات آنلاینی مانند نرخ تولد بالا در بین تامیرهای مسلمان، نفرت‌پراکنی گسترده‌تر می‌شود.

[منبع](#)

در ترکیه نرخ بالای زایمان از سوی زنان سوری در مقایسه با زنان ترک به عنوان یک مشکل مهم از سوی برخی مقامات مطرح شده است و همچنین از احتمال رای دادن سوری‌ها در انتخابات آینده ابراز نگرانی شده است.

[منبع](#)

در صربستان مشکلات وجود روماها بیش از هر چیز در مورد نرخ زاد و ولد بالا، نرخ اقدامات مجرمانه و مقاومت در برابر ادغام در فرهنگ صربستانی ذکر می‌شود و در نتیجه سخن‌های نفرت‌زا حول این موارد در شبکه‌های اجتماعی رخ می‌دهد.

[منبع](#)

در تحقیق صورت گرفته در سال ۲۰۱۵ در آلمان بیان شد که تغییر و افزایش در نرخ زاد و ولد خارجی‌ها در افزایش جرائم مبتنی بر نفرت تاثیر داشته است.

[منبع](#)

جمعیت خارجی‌ان در کره جنوبی نزدیک به چهار درصد کل جمعیت است که آمار نشان می‌دهد مردم کره آن‌ها را به صورت مجرمان بالقوه در نظر می‌گیرند.

[منبع](#)

در مطالعه‌ای که در سال ۲۰۱۸ بر روی ۱۸ کشوری که نصف جمعیت مهاجران را دارا هستند صورت گرفته، در ده کشور جمعیت خارجی عامل قدرت بیشتر کشور دانسته شده است. اما در بسیاری از کشورهای اروپایی که مقاصد اصلی مهاجرت هستند، نرخ بالای مهاجرت را اثرگذار در افزایش تهدیدات تروریستی دانسته‌اند.

[منبع](#)

تحقیقات نشان می‌دهد در حالی که مهاجران از خاورمیانه همواره تروریست فرض می‌شود، مهاجران از آمریکای لاتین جنایتکار و قاتل فرض می‌شوند.

[منبع](#)